

אלוף נדב פדן < ראש אגף תקשוב
סא"ל (מיל") אסף חזני < קצין הלמידה של אוגדה 162

מה בין יחידה מיוחדת ליחידות הרגילות של הצבא?

מול האתגרים החדשים של הלוחמה הלא סדורה, שמחוץ למרחב הייצוגי, יש ליחידות המיוחדות פתרונות שאינם ניתנים לצבא על ידי היחידות הרגילות

לורנס איש ערב רוכב
על גמל
מרכיבי התיאוריה
המערכתית של לורנס סיפק
הם מרכיבי המיוחדות:
לחימה, מבצעים ומערכה

דיון בעולם התוכן של כוחות מיוחדים ושל יחידות מיוחדות עוסק תמיד בשאלה בסיסית הנוגעת למידת הדמיון או השוני בין הכוחות המיוחדים ליחידות הרגילות. בין שמניחים שקיימת שונות אינהרנטית ביניהם (יחידה מיוחדת, SOF – Special Operations Forces) ובין שמניחים שהיחידות המיוחדות מביאות אל הקצה יכולות צבאיות כחלק ממערך סדור של ארגון צבאי (קומנדו, SF – Special Forces), קיימת הבנה כי יש סרגל המניח בְּרֵת מחדל של יחידות רגילות. המיוחדים, מעצם הגדרתם, נמדדים תמיד ביחס לרגילים.

כל אדם רוצה להיות מיוחד, וכל אחד אכן מיוחד לקרוביו. רוב היחידות רוצות להיות מיוחדות או לפחות להידמות לכוחות מיוחדים. לעתים היחידות המיוחדות אכן משמשות מגדלור עבור היחידות הרגילות של הצבא. העובדה שאין להן מגבלות של היחידות הרגילות, והתחושה שהן חופשיות לפרוץ גבולות ולערער תפיסות קיימות מסייעות ליחידות הרגילות של הצבא לסמן באמצעותן יעדים לשיפור כשירות היחידות ויכולותיהן.

ואולם צבא מורכב באופן אינהרנטי בעיקר ממסה של כוחות שלצדם מעט כוחות מיוחדים. המסה מאופיינת בשפה מקצועית משותפת בין הפרטים המרכיבים אותה המאפשרת הפעלה מקצועית של מערכות גדולות, ובכך טמונה עוצמתה. במאמר הזה נבחן את המאפיינים של המיוחדות בהקשר הזה.

במאמר שני חלקים. בחלק הראשון יוצגו המאפיינים של מיוחדות, זאת תוך שימוש בדוגמה היסטורית של לורנס איש ערב. בחלק השני של המאמר נגדיר את המיוחדות של יחידה מיוחדת בצה"ל של היום ואת תפקידן של היחידות הללו עבור הצבא. את ההגדרה של היחידה המיוחדת ניתן להציג כטענה כללית ללא הדוגמה ההיסטורית. הדוגמה ההיסטורית משרתת אותנו משתי סיבות. האחת – מכיוון שהיא סיעה לנסח את מהות המיוחדות; הסיבה השנייה – מכיוון שזוהי דוגמה מוצלחת לטעמנו, ויש לה ערך מתודולוגי.

חלק א: מיוחדות כפריקט החיים של לורנס

לורנס תיעד בכתביו את קורות חייו כך שנתורה לנו עדות לחלק ניכר מתהליך עיצוב התפיסה המקצועית שלו – הן באמצעות הגיגיו של לורנס עצמו והן באמצעות מבט ביקורתי על הקורות אותו.

במאמר הזה איננו מבקשים לספק הבנות אופרטיביות חדשות, כמו מימוש מושג העומק או הניידות בהקשר של הכוחות המיוחדים. כמו כן איננו מבקשים לאשש או להפריך את האמת ההיסטורית כפי שהיא מוצגת בכתבי לורנס. במאמר נעשה שימוש בכתובים שהותיר לורנס כדי להבין את המיוחדות באמצעות שימוש בכלים אופרטיביים, כמו העומק והגמישות או הרפלקציה העצמית המופיעים בכתביו של לורנס. בחלק הזה נציג בתחילה בקצרה את דרכו של לורנס בהפעלת

כוחות מיוחדים, ולאחר מכן את תפיסת העולם שלו ביחס לכוח מיוחד, ולבסוף נחשוף את הנחות היסוד הנמצאות בבסיס תפיסת העולם הזאת.

התשובה של לורנס לשאלה "מה מיוחד?"

"כפי המסתבר, פקדתי, אולי לרוע המזל, על המערכה ככל שרציתי, והייתי חסר הכשרה. בתיאוריה הצבאית הייתי בקי למדיי. [...] בכל מקרה העניין שגיליתי היה מופשט, כרוך בתיאוריה ובפילוסופיה של המלחמה במיוחד מהבחינה המטאפיזית.

לעת עתה, הכול בשדה היה מוחשי, במיוחד הבעיה המייגעת של מְדִינָה, וכדי להסיח את דעתי ממנה התחלתי להיזכר בכללים מתאימים לניהול מלחמה מודרנית ומדעית. אך הם לא התאימו, וזה הדאיג אותי. [...] ובעודי מהרהר לאיטי, תפסתי לפתע שבעצם נצחנו במלחמת חג'אזי¹¹.

מלחמה בלתי סדירה היא אינטלקטואלית הרבה יותר מהסתערות כידונים, מתישה הרבה יותר מאשר שירות של חיכוי צייתי, נוח לצבא מסודר.¹²

זו בכמה משפטים תמצית משנתו של לורנס. במילים אחרות, בפני לורנס ניצב אתגר אינטלקטואלי שכדי לפצח אותו יש צורך בתיאוריה רלוונטית, בפרדיגמה. מרכיבי התיאוריה המערכתית של לורנס סיפק הם מרכיבי המיוחדות: לחימה, מבצעים ומערכה.

לורנס היה ברור שמדובר במערכה מסוג אחר, והוא הקדיש אנרגיה רבה להגדרת המבצעים הנדרשים (התמקדות במסילת הרכבת החג'אזית). על אף שהקים כוח פשיטה רכוב מיוחד ופיתח טכניקה ייחודית לפיצוץ מסילות, הערך שכתב באנציקלופדיה בריטניקה לא היה על כוחות מיוחדים או על פיצוץ מסילות אלא על לחימה מסוג אחר – לחימת גרילה. לורנס סבר שמכיוון שההגדרות הרגילות לא עובדות, יש להשקיע מאמצים בהגדרה

מחדש של המערכה: "ראייתי את מהלך המלחמה הערבית הייתה עדיין בלתי בהירה. לא ראיתי בהטפה ניצחון ובלחימה אשליה. לעת עתה ברכתי את שניהם יחד, וכיוון שלמרבה המזל העדיף פיצל לשנות את דעותיהם של אנשים יותר מאשר לנתץ מסילות ברזל, התקדמה ההטפה בצורה הטובה יותר"¹³.

האתגר אפוא הוא ייחודי לזמן, למקום ולהקשר התפיסתי, ולכן דורש בכל פעם בחינה מעמיקה של הידע הקיים ומתן מענה הולם ורלוונטי¹⁴. כך, בשלבים הראשונים של המערכה תנועת כוח הגמלים בעומק היא כשלעצמה הרעיון המארגן, בהמשך המערכה, הפגיעה ברכבת היא הרעיון המארגן, ולאחר מכן, הרעיון המארגן הוא הקשר עם האוכלוסייה. בהמשך הקריירה שלו הרעיון המארגן היה פיתוח היכולות הטכנולוגיות של הכוח האווירי.

אתגר אינטלקטואלי מתחדש, הדורש פתרונות חדשים, הוא ההיפך מן הצורה שבה תיאר לורנס את הפרדיגמה של היחידות

אם האתגר של אויבי ישראל הוא לייתר את היחידות הרגילות של הצבא באמצעות שלילת יתרונותיהם, והמענה של כוחות מיוחדים ייוותר ברמה הטקטית, או שהמענה הזה יחייב שימוש בכוחות מיוחדים בלבד - היריב הצליח במשימתו

לורנס איש ערב

תומס אדוארד לורנס, המוכר בכינוי לורנס איש ערב, פעל בכל הממדים הקיימים במרחב. בצעירותו הוכשר כארכיאלוג ועסק בממד שמתחת לקרקע. במהלך שירותו במזרח-התיכון נע על פני האדמה במסגרת כוח רכוב על גמלים.

בשלב האחרון של הקריירה שלו התמקד במרחב האווירי ובמרחב הימי כששירת בחיל

האוויר הבריטי. במהלך שירותו הוא פיתח סירת חילוץ עבור טייסים שמטוסייהם הופלו.

הפילוסוף הצרפתי ז'יל דלז הקדיש ללורנס את המאמר "הבושה והתהילה"¹, שבו תיאר את מהלך חייו - מעמוד התווך של המרד הערבי, הפועל מתוך בירור עמוק של מושג הבושה, כמתואר בספר **שבעה עמודי חוכמה**², אל איש גף טכני בחיל האוויר המלכותי כמתואר בספר The Mint (המטבעה)³.

נוסף על בירור המושגים בושה ותהילה, שני הספרים מתארים את ניסיונו של לורנס לפענח מסגרות מיוחדות בצבא לנוכח האתגר של האצת התנועה (לעומק):⁴ כוח רכוב (קומנדו) וכוח אווירי.⁵ במהלך שירותו במזרח-התיכון כקצין קישור לכוחות הערביים פיתח לורנס תפיסה שלמה בנוגע ללוחמה.

הוא העלה את הדברים על הכתב הן במסמכים מקצועיים,⁶ הן בספרו והן בערך "לוחמת גרילה" **באנציקלופדיה בריטניקה**.⁷ למזלו, זכה במשך שנתיים (1916-1918) לראות את התפיסה מתפתחת תוך כדי פעולה (מלחמת-העולם הראשונה והמרד הערבי נגד העות'מאנים).

מהות התפיסה הייתה עיצוב המרחב מחדש והתייחסות למרחב המדברי מבחינת אפשרויות התנועה בו כאל מרחב ימי. כאמור, לא כאן המקום לדון בהבנות האופרטיביות הללו.⁸ את רוב התנועה שלו במרחב קיים לורנס על גבי גמלים.

בשלב הבא במערכה זיהה לורנס את "הגמל הבא" - המטוס. בשלבים הסופיים של המרד הערבי לקראת כיבוש דמשק לורנס כבר הפעיל מטוסים, והשלב הבא בקריירה שלו היה פיתוח תפיסה בנוגע ללוחמה אווירית בחיל האוויר המלכותי.

במדבר פעל לורנס הן כמפקד משפיע והן כ"מפעיל גמל" מיומן.⁹ לפיכך, תרומתו לפיתוח התפיסה הייתה כוללת ומערכתית. ללורנס לא הייתה הזדמנות לראות את חיל האוויר בפעולה מבצעית כמו את הגמלים במדבר, והתרומה שלו הייתה בעיקר בפיתוח המרכיב הטכנולוגי - המנוע.¹⁰

הרגילות של הצבא: "שירות של חיקוי צייתני, נוח לצבא מסודר".¹⁵

אין מדובר בתחבולה טקטית מבריקה הגם שברמה הטקטית פיתח לורנס שיטות חדשות; אין מדובר גם בפיתוח טכנולוגיה ייחודית אף כי לורנס פיתח יכולת כזאת (תנועה מבצעית מהירה לעומק); אלא מדובר במיצוי נקודות התורפה של האויב באופן כזה שהן לורנס והן העות'מאנים זיהו את קו המסילה בנקודת תורפה, ובמאבק על קווי ההגנה לעות'מאנים לא היה, ולא יכול היה להיות, פתרון אפקטיבי לבעיה בזמן ובמרחב הנתונים.

לורנס הכריח את הצד השני (ואת מפקדיו שלו) לשחק מעבר למגרש המשחקים המוכר, ולמעשה להגדיר מחדש את המערכה. האויב ידע על הפעילות שלו והדבר לא סייע לו בהתמודדות מולו. במובן הזה לורנס פתר חידה אינטלקטואלית.

אז מה הן הנחות היסוד של התשובה הזאת?

נזנח עתה את המבט המעריץ כלפי לורנס ונבחן מה עומד בבסיס התשובה האינטלקטואלית שלו למהות המיוחדת. דרך אפקטיבית להתחיל את הבירור היא לנסות להבין לא את התשובה שנתן לורנס אלא את השאלה שהוא הציג. השאלה שמולה ניצב לורנס היא מהי המלחמה שבה הוא מתמודד. הוא ממשג אותה כמלחמה לא סדירה. יש לזכור זאת על רקע המלחמה שהתחוללה במקביל באותה התקופה באירופה. באופן היפותטי, לו לורנס היה יושב עמנו כיום, הוא לא היה שואל על כוחות מיוחדים כעל עוד כלי לפתרון בעיות נתונות אלא היה מברר את ההקשר הייחודי המארגן את המערכה. לכן אולי היה מנסח את ההנחה הבאה: ההצלחה במערכה תלויה ביצירת המתח בין המרכיבים שלה. כך, למשל, הציטוט לעיל: "וכיוון שלמרבה המזל העדיף פיצל לשנות את דעותיהם של אנשים יותר מאשר לנתץ מסילות ברזל, התקדמה ההטפה בצורה הטובה יותר".¹⁶ בשלב הזה של המערכה היכולת בשטח לא הייתה מספיק טובה, ולכן ההתמקדות הייתה בשדה המורלי וביצירת אווירה ציבורית תומכת. בשלב אחר בקריירה, שלא בעת מלחמה, לורנס פיתח את מנוע סירת החילוץ לטייסים והתמקד בעניינים שהם לכאורה טכניים. כלומר, להיות מיוחד אין פירושו בהכרח לעבוד בצללים.

להיות מיוחד פירושו לזהות את כללי המשחק הנתונים ולהגדיר כללים חדשים, כללים החורגים מן המקובל, ולשנות לעתים את הכללים ואת פרוטוקול הפעולה תוך כדי הפעילות עצמה - יכולת שהכוחות הרגילים של הצבא לא יכלו להרשות לעצמם מכיוון שהם נסמכים על שפה מקצועית משותפת.

כמו כן היה לורנס עשוי לנסח את ההנחה הבאה: עשייה צבאית היא עשייה פוליטית ברמה האסטרטגית. המלחמה אינה המשך הפוליטיקה אלא היא פוליטיקה. צבא, בוודאי בעידן הקולוניאלי, אינו מכשיר פוליטי של הפעלת אלימות בידי המדינאים, אלא הוא גילום מלא של הפוליטי. צבא אינו רק כלי של הפעלת אלימות גלויה וישירה. גם במצב של מלחמה נדרש הצבא לדעת להפעיל מה שמכנים היום "כוח רך". זוהי אולי אחת הסיבות (לצד סיבות פונקציונליות) שבעטיין נרתע לורנס מהרג, והעדיף למלא את משימותיו באמצעות השפעה עקיפה (פגיעה במסילה) ומינימום הרג - הן של פקודיו והן של האויב.¹⁷

העובדה שלורנס הבין היטב את הממד האסטרטגי מבהירה גם מדוע הוא נע בטבעיות ובקלילות בין תפקיד פעיל בשדה לבין תפקידי מטה בצבא ובמשרד החוץ לסירוגין. מבחינתו, <

יחידת כוחות מיוחדים אמריקנית בצבא, בניגוד לצבא ארצות הברית, למשל, אין פיקוד של כוחות מיוחדים. קל להשאב לחימה המיוחדת ולמבצעים המיוחדים, וכך לוותר על המערכה כולה

► שניהם היו היינו הך - תחנות אפקטיביות לקידום מהלכים שלפיהן פעל, נעסוק בשני ציטוטים חשובים מדבריו וננסה פוליטיים, בתוך הצבא ומחוצה לו.

לנתח אותם: "בכל מקרה העניין שגיליתי היה מופשט, כרוך בתיאוריה ובפילוסופיה של המלחמה במיוחד מהבחינה המטאפיזית"¹⁸. "מלחמה בלתי סדירה היא אינטלקטואלית הרבה יותר מהסתערות כידונים, מתישה הרבה יותר מאשר שירות של חיקוי צייתני, נוח לצבא מסודר"¹⁹. מדוע מלחמה לא סדירה מתישה יותר מהסתערות כידונים ולמה הכוונה במילים "מהבחינה של המטאפיזיקה"? בין שתי השאלות קיים קשר הדוק.

אחת הטענות המשכנעות של הפילוסוף הצרפתי מישל פוקו בספרו **המילים והדברים**²⁰ היא שבמאה ה-19 חל שינוי

בהבנת האופן שבו עובד העולם. השינוי היה מעבר מעולם שנתפס כטבלה שבה הדברים - לצורך הדיון שלנו, תופעות - נמצאים זה ליד זה ברובד הגלוי אל עולם שבו:

לורנס הכריח את הצד השני (ואת מפקדיו שלו) לשחק מעבר למגרש המשחקים המוכר, ולמעשה להגדיר מחדש את המערכה.

שבתקופתו של לורנס לא היו המיינסטרים של הלחימה, הפכו עבורו למרכז הפעילות. לאחר שניסחנו על-פי כתביו ופועלו של לורנס את ההנחות

תובנה נוספת שלורנס היה עשוי לתרום לנו היא שיש לפעול מן השוליים הן ביחס למרחב (כפי שפעולתו בזירת המזרח התיכון הייתה שולית לזירה האירופית), והן ביחס לאמצעי הלחימה. בתחילת דרכו פיתח לורנס עד לקצה האופרטיבי האפשרי פרקטיקה של שימוש בגמלים - אמצעי לחימה שמבחינת הממסד הצבאי איבד מן הדומיננטיות שלו עם כניסת מנוע הבערה הפנימית לשימוש מסיבי (על אף שגם בימינו משתמשים כוחות מיוחדים בבהמות). בסוף ימיו פיתח לורנס עד לקצה האופרטיבי את השימוש במטוסים ובטייסים - כלי לחימה שרק התפתחו. המטוס והגמל, אמצעים שבתקופתו של לורנס לא היו המיינסטרים של הלחימה, הפכו עבורו למרכז הפעילות.

לא, לבין הלחימה של היחידות המיוחדות. בעניין הזה אנחנו סבורים שלורנס נפל במלכודת הבינאריזם. היכולת של לורנס לדון באתגרים אינטלקטואליים ברבדים סמויים מושתתת על ההנחה שהיחידות הרגילות של הצבא יעשו את מלאכתן ברובד הגלוי. היכולת של לורנס לעסוק ברובד הסמוי מבוססת על כך שיש מישהו שממלא את המשימות ברובד הגלוי. זהו תפקידו של הצבא - לייצר מסגרת שאותה ניתן לפרוע. המסגרת הזאת יוצרת נקודת ייחוס לשני הצדדים היריבים, ומאפשרת למיוחדים להיות יותר מתחת לרדאר. אם נקודת הייחוס הזאת מופרת, והפניית של האויב לעסוק בהכלת האיום של המיוחדים גדלה, יהיה קשה לשמור על המתכונת של המאמץ של הכוחות המיוחדים. משמעות הדבר היא שהגדרת המיוחדים כמיוחדים אינה רק הגדרה שונית, המגדירה אותם ביחס לאחר, אלא מצביעה על כך שזכות הקיום שלהם נובעת מהכוחות האחרים של הצבא (הרגילים).

"התנאי של הקשרים הללו טמון מעתה מחוץ לייצוג, מעבר לנראותו המיידית, במעין עולם אחורי עמוק יותר ועבה יותר ממנו. כדי להגיע אל הנקודה שנקשרות בה צורותיהם הנראות של היצורים - המבנה של היצורים החיים, ערך הנכסים, תחביר המילים - יש לפנות לעבר הפסגה הזאת, לעבר החוד ההכרחי הזה אך לעולם בלתי נגיש, השוקע, מחוץ למבטנו, לעבר לב לבם של הדברים. כשהם נסוגים לעבר מהותם העצמית, כשהם שוכנים סוף סוף בכוח המניע אותם, בארגון המחזיק אותם, בהתהוות שלא הפסיקה ליצור אותם, הדברים חומקים, באמיתותם היסודית, ממרחבה של הטבלה. [...]

הביקורת הקאנטיאנית מסמנת לעומת זאת את סף המודרניות שלנו; אין היא חוקרת את הייצוג על פי התנועה האינסופית שמן הרכיב הפשוט עד שלל הצירופים האפשריים שלו, אלא על סמך גבולותיו החוקיים. בכך היא מאשרת לראשונה את האירוע שהתרחש בתרבות האירופית באחריתה של המאה ה־18:

נסיגתו של הידע אל מחוץ למרחב הייצוג. או אז מרחב זה מועמד בסימן שאלה בתוך יסודו, מקורו וגבולותיו: באופן הזה, השדה הבלתי מוגבל של הייצוג [...] מופיע כמטפיזיקה.²¹

נראה שלורנס לכד ברמת התחושה את מה שפוקו ניסח ברמת הטיעון: "נסיגתו של הידע אל מחוץ למרחב הייצוג". הסתערות כידונים היא גלויה. קל לזהות אויב, קל לזהות ניצחון, ובכלל קל יותר ברמת ההמשגה שכן המלחמה היא ברמה הגלויה, ברמה הפיזית. לחימה לא סדירה מתנהלת ברמה הסמויה. קשה לזהות אויב, קשה להגדיר מדדים כמותיים לניצחון או להישג הצבאי, והמצב הזה מתיש.

בהגדירו את המיוחדות מחפש לורנס את הקשר הפרקטי שבין הפיזי למטפיזי. במובן הזה כוחות מיוחדים במיטבם הם לא בהכרח כוחות מסוקסים להפליא או

חשאיים הפועלים באופן כירורגי, אלא הם יחידות שהפעילות שלהן מזהה בכל הקשר נתון את הממד הגלוי ואת הממד הסמוי. הפעילות שלהן קושרת בין הממדים השונים באמצעות מיצוי התורפה המערכתית של הצד השני. זוהי הבנה שיכולה לסייע בהבחנה בין יחידות מיוחדות לכוחות קומנדו, בין יחידות "אינטלקטואליות" ליחידות המעצימות יכולות קיימות.

מבחינת הקריירה של לורנס ניתן לנסח כי תהליך עיצוב המיוחדות הוא מהמטפיזי לפיזי, מהפוליטי, ממשרד החוץ, לגף טכני בחיל האוויר - לורנס עשה את כל הדרך הזאת. כלומר, תהליך עיצוב המיוחדות הוא חידה אינטלקטואלית שהבירור שלה מתרחש במסגרת הצבא. המשמעות היא שבתהליך פיתוח המיוחדות יש הכרח להכיר היטב את המסגרת מבפנים ומבחוץ. תוך עבודה בפועל בגף הטכני, ומבחוץ - תוך עבודה במסגרת משרד החוץ.²²

בין שני הנדבכים: היכן טעה לורנס?

עבור לורנס קיים ניגוד בין אופי הלחימה שהוא מגדיר כלחימת הכידונים של הצבא המסודר, זו הדורשת "ציות מטומטם" ותו

כוחות רגילים של צבא	כוחות מיוחדים
התחבולה מבוססת על הגלוי ועל ממדים פיזיים	התחבולה מבוססת על הקשר שבין הגלוי לסמוי, על החיבור בין הפיזי למטפיזי
מתודולוגיה של הערכת מצב שבבסיסה נמצאת השאלה "מהו ההיסט?" (ניתוח כל פעם מחדש)	בכל הקשר נבחרת מתודולוגיה רלוונטית (ניתוח חדש בכל פעם)
גמישות מבוססת על מיצוי הגלוי לנוכח שפה מקצועית משותפת	גמישות מבוססת על חשיבה אינטלקטואלית
מיצוי כללי המשחק הנתונים	הגדרת כלי משחק חדשים בכל עת

איננו סבורים כי הכוחות הרגילים של הצבא מאופיינים בציות מטומטם ותו לא. גם הם זקוקים לתחבולה ולגמישות, אלא שהפרשנויות שלהם למושגים הללו שונות. התחבולה בחשיבה של הכוחות הרגילים של הצבא מבוססת על הגלוי: הגעה מציר נסתר, למשל, מבוססת על ניתוח שטח גלוי ומיצוי היתרונות שלו. הגעה בעוצמה לא מתוכננת מבוססת על מקסום הקיים. אלה הם הממדים הפיזיים, וכל מפקד נדרש להתייחס אליהם. לורנס עשה לעצמו חיים קלים כאשר טען שמדובר רק בציות מטומטם. גם הגמישות בכוחות הרגילים של הצבא מבוססת על מיצוי הגלוי, הפיזי - העתקת כוחות, שינוי תוכנית או שינוי משימה וכדומה. הפרוטוקול הצבאי, המבוסס על שפה מקצועית משותפת, מהווה בסיס המאפשר את אותה גמישות. כל מפקד מקצועי מבין את המשמעות של צורות הקרב ושל סדר הפעולות הדרוש לרענון של יחידה, ובהתאם להערכת המצב, הצבא יודע לשנות את ההיערכות שלו.

מבחינה מתודולוגית, החשיבה האינטלקטואלית ביחידות הרגילות של הצבא מושתתת על התאמה, על בחינה של המצב ביחס למוכר, ביחס לגלוי, ביחס לפרוטוקול. אחת השאלות

בכללים מתאימים לניהול מלחמה מודרנית ומדעית. אך הם לא התאימו, וזה הדאיג אותי²³. מרגע שהפסיק לדאוג החל לורנס לפעול באופן יצירתי. הרפרנס לא היה רלוונטי, ולורנס הפך לרפרנס של עצמו. כך, שאלת היסוד שמולה ניצב מתכנן של כוחות מיוחדים אינה מהו ההיסט או מה השתנה. שאלת היסוד שמולה ניצב המתכנן פשוטה הרבה יותר: מה ניצב מולי? מה נדרש כדי להבין מה ניצב מולי? איזו מתודולוגיה יש לבחור כדי להבין מה ניצב מולי? כל מצב הוא מצב חדש המחייב התבוננות חדשה. הדיוק כאן חיוני. גם הכוחות הרגילים של הצבא מתבוננים מחדש בכל מצב (הקשר ייחודי) מחדש. לעומת זאת, הכוחות המיוחדים נדרשים להתבוננות חדשה. "מחדש" נסמך על הקודם, "חדש" מגדיר

בתהליך פיתוח המיוחדות יש הכרח להכיר היטב את המסגרת מבפנים ומבחוץ, כפי שעשה לורנס. מבפנים - תוך עבודה בפועל בגף הטכני, ומבחוץ - תוך עבודה במסגרת משרד החוץ.

מלכתחילה את המצב. אם הגמישות של הכוחות הרגילים של הצבא מבוססת על מיצוי כללי המשחק הנתונים מחדש, הגמישות של היחידות המיוחדות מבוססת על היכולת להגדיר בכל עת כללי משחק חדשים. האפקטיביות של הצבא כולו טמונה ביכולת לשלב בין שתי צורות החשיבה הללו.

שמלמדים לשאול ואותה מתרגלים בקורסי הפיקוד הבכירים היא השאלה "מה השתנה?" בגרסה הפשטנית (מה השתנה בין מצב א למצב ב - התמקדות במציאות האובייקטיבית), או "מהו ההיסט?" (מה השתנה בין התפיסה שלי כמעריך את המציאות לתפיסה שלי כעת - התמקדות בסובייקטיביות). כלומר, קיימת נקודת ייחוס (רפרנס).

התחבולה בחשיבה של כוחות מיוחדים מבוססת על הגדרת הקשר שבין הגלוי לסמוי, בין הפיזי למטפיזי. כך, למשל, ציר נסתר הוא בוודאי ציר ראוי, אך ציר שנחשב בלתי עביר עדיף יותר. ציר שנחשב בלתי עביר מחבר בין הפיזי למטפיזי. האויב יכול לראות את הציר הנחשב בלתי עביר, אך לא בהכרח יכול לפעול נגד מי שעובר בו, ולכן

הוא לא נערך לכך. אפקטיביות הפגיעה של הכוחות המיוחדים אינה מבוססת בהכרח על הגעה בהפתעה (הגם שזו מבורכת) אלא על פגיעה במרכיב מערכתי שהאויב לא העריך שייפגע. הגמישות בחשיבה של כוחות מיוחדים מבוססת על המתודולוגיה או על החשיבה האינטלקטואלית. החשיבה התחבולנית של כוחות מיוחדים חפה ממגבלות או ממחויבויות קודמות. ניזכר בציטוט לעיל של לורנס: "התחלתי להיזכר

(SOCOM). קל להישאב ללחימה המיוחדת ולמבצעים המיוחדים, וכך לוותר על המערכה כולה. ואולם, התרומה הפוטנציאלית של יחידה מיוחדת בצה"ל עשויה להיות אפקטיבית בעיקר ברמה האינטלקטואלית על-ידי הגדרת כללי משחק חדשים או על-ידי ייתור כללי המשחק של הצד השני. המאמץ של יריביה של ישראל מאז שנכשלו בצבאות סדירים במלחמת יום הכיפורים מופנה כלפי ייתור עוצמתו של צה"ל (באמצעות מנהרות, ירי תלול מסלול ופעילות לדה-לגיטימציה של ישראל). האויב השקיע מאמצים אינטלקטואליים רבים ומצא את הדרכים שעבורו הן האפקטיביות ביותר כדי לפגוע בישראל. מה שעשוי להיות מיוחד ביחידה מיוחדת בצה"ל הוא אפוא מתן מענה אינטלקטואלי לאתגרים שמציב היריב – מענה שאותו ניתן לממש מבחינה מבצעית ושאפשר להנחיל אותו לצבא.

בניסוח תיאורטי: גיבוש מענים אינטלקטואליים הולמים לאתגרים שמחוץ למרחב הייצוג והבאתם אליו כך שכלל הצבא יוכל להיעזר בהם.

אנחנו מסיימים את המאמר בניסוח התיאורטי הזה ללא דוגמאות ממחישות מכיוון שלדעתנו, בכל פעם מזדמן אתגר חדש, והמתודולוגיה של פיצוח אתגר המנהרות אינה דומה לזו של פיצוח ירי תלול מסלול, ואינה דומה לזו של האתגר של הסיבוב הבא. בניסוח שלנו לעיל, אנחנו מסיימים בקביעה תיאורטית כדי להיות עקביים עם הרעיון שתידרש התבוננות חדשה ולא התבוננות מחדש.

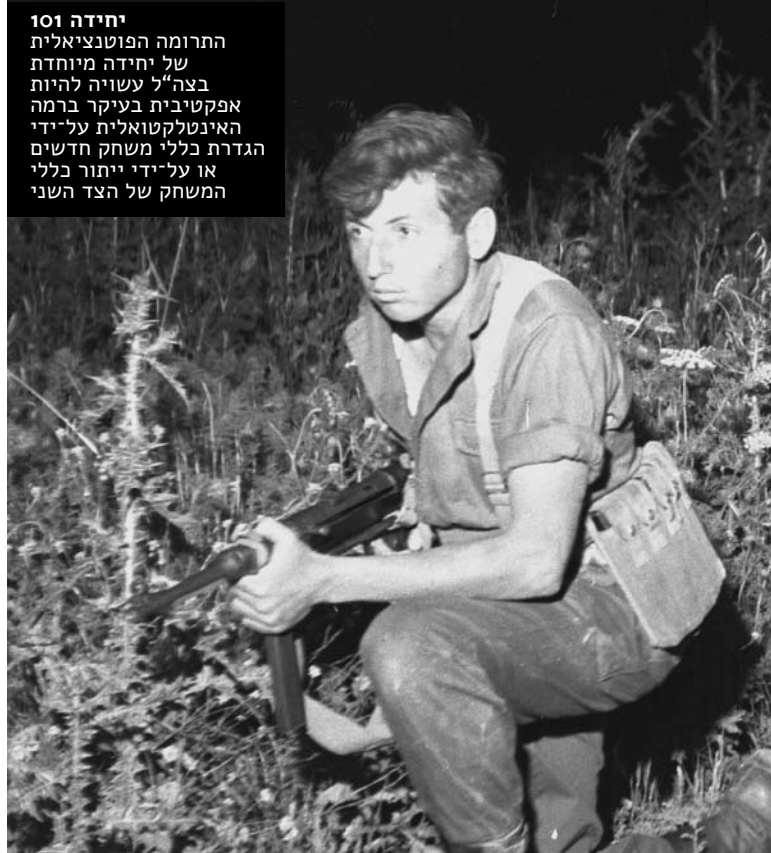
כאמור, לצה"ל אין פיקוד של כוחות מיוחדים המקבל משימה מערכתית. כך נשקפת לצה"ל הסכנה של הישאבות היחידות המיוחדות לעולמות הטקטיים: מתן פתרונות לאתגרים החדשים של האויב באופן כזה שרק היחידות המיוחדות יוכלו לספק (למשל, אתגר המנהרות). באופן כזה היחידות המיוחדות כבר לא יהיו "מיוחדות" אלא יחידות קומנדו המתמחות בסוג פעולה מסוים או בלוחמה מסוימת, יחידות שיהפכו לעוד מאותו דבר שכבר קיים.

אם האתגר של אויבי ישראל הוא לייתר את היחידות הרגילות של הצבא באמצעות שלילת יתרונותיהם, והמענה של כוחות מיוחדים ייוותר ברמה הטקטית, או שהמענה הזה יחייב שימוש בכוחות מיוחדים בלבד – היריב הצליח במשימתו.

צה"ל מבין כיום כי מול האתגרים החדשים של הלוחמה הלא סדורה שמחוץ למרחב הייצוג יש ליחידות הרגילות של הצבא פתרונות מוגבלים.

אם המאמץ של הכוחות המיוחדים יהפוך למאמץ העיקרי (קומנדו בעיקר), הוא יהפוך להיות נקודת הייחוס של היריב באופן שיאפשר לו להיערך בצורה אפקטיבית יותר נגדו. אם, לעומת זאת, ישכילו ביחידות המיוחדות, בעידוד המפקדים הבכירים, להתייחס לאתגרים החדשים כאל חידה אינטלקטואלית שהפתרון שלה משמש מגדלור עבור כלל הצבא, היחידות המיוחדות על אכן יסייעו לצבא להרחיב את הידע הגלוי על חשבון הידע הסמוי. הדבר יאפשר לצבא כולו לפעול באופן אפקטיבי יותר מול היריב.²⁴

יחידה 101
התרומה הפוטנציאלית של יחידה מיוחדת בצה"ל עשויה להיות אפקטיבית בעיקר ברמה האינטלקטואלית על-ידי הגדרת כללי משחק חדשים או על-ידי ייתור כללי המשחק של הצד השני

חלק ב: היחידות המיוחדות כמגדלור עבור כלל הצבא בעידן של נסיגת הידע אל מחוץ למרחב הייצוג

מן האמור לעיל מתבררת במלוא עוצה ההבחנה בין יחידת קומנדו, המעצימה יכולות קיימות בממד הגלוי והפיזי (לחימה בסבך, תמרון מהיר וכדומה), לבין יחידה מיוחדת המגדירה כללי משחק חדשים; בין יחידת קומנדו הפועלת במרחב הטקטי לבין יחידה מיוחדת, המתווכת בין המרחב הטקטי למרחב האסטרטגי ופועלת בחופשיות בכל המרחב הזה. הנקודה הארכימדית אינה "קונץ-פטנט" בממד הפיזי אלא בממד האינטלקטואלי. באופן כזה פעולה של יחידה מיוחדת עשויה לחבר בין הטקטי לאסטרטגי.

אם הגמישות של הכוחות הרגילים של הצבא מבוססת על מיצוי כללי המשחק הנתונים מחדש, הגמישות של היחידות המיוחדות מבוססת על היכולת להגדיר בכל עת כללי משחק חדשים

התיאוריה של המיוחדות שסיפק לורנס הייתה שלמה בהיבט התפיסתי משום שהיו בה כל המרכיבים הנחוצים: לחימה, מבצעים ומערכה. הסכנה הנשקפת למתכננים של פעולת כוחות מיוחדים היא הסתפקות בלחימה ובמבצעים תוך ויתור על המרכיב השלישי – מערכה, כלומר, הישאבות אל הרמה הטקטית והזנחה של הרמה האסטרטגית.

בצה"ל, בשונה מצבא ארצות-הברית, למשל, אין פיקוד של כוחות מיוחדים